

Moudivláček

Obsah

- Rozšíření chocholoušů v roce 2013...2
- Za tajemstvím sousedů..... 3
- Komiks.....4
- Zachránění (?) ledňáčci..... 5
- Pendolino v Precheze.....6
- Přátelé rorýsů..... 7
- „Pod jednou střechou“ v roce 2013..8
- Pozvánka na exkurze.....8
- Vánoční setkání na Ornisu..... 9
- Dr. Jiljí Sitko sedmdesátiletý..... 9

Vážení a milí čtenáři,

dny se krátí, ptáci postupně odlétají na jih a příroda se pomalu ukládá k zimnímu spánku. Po slunném létě, kdy opět probíhalo mapování chocholoušů na střední Moravě a pracovníci Ornisu měli plné ruce práce se záchranou sedmi mláďat ledňáčků, pro náš spolek pokračuje období čilé aktivity.

První říjnový víkend byl ve znamení Evropského festivalu ptactva, který každoročně připomíná fenomén ptačí migrace a také letos probíhal hned na čtyřech lokalitách střední Moravy. Tradiční podzimní členská schůze ČSO se tentokrát bude konat v sobotu 2. 11. na zámku v Přerově, a tímto prosím přijměte srdečné pozvání k účasti. Můžete se na ní dozvědět, jaký dopad mělo chladné jaro na ptáky, jak probíhá projekt ochrany rorýsů nebo jak se mění jarní přilet ptáků ze zimovišť. V neděli se můžete zúčastnit exkurze na Tovačovské rybníky. Bližší informace najdete v aktuálních Spolkových zprávách ČSO a na webu ČSO.

Rádi bychom také vzpomněli životní jubileum významného středomoravského ornitologa, pana Dr. Jiljího Sitka, který nám poskytl rozhovor, jenž si můžete rovněž přečíst v aktuálním vydání Moudivláčku.

Přeji vám příjemné chvíle strávené četbou a procházkami barevnou podzimní přírodou.

Eva Kolářová

Rozšíření chocholoušů obecných na střední Moravě v roce 2013

Chocholouš obecný (*Galerida cristata*) pravděpodobně stále patří mezi nejrychleji mizějící ptáky v České republice. Dříve se běžně vyskytoval v otevřené zemědělské krajině v okolí cest a lidských sídel. V posledních desetiletích se však jeho početnost silně snížila. Chocholouši nejprve vymizeli z vyšších poloh, později postihl úbytek i populace v jádrovém území výskytu druhu v Polabí a v nížinných oblastech Moravy. Zbytkové populace se udržely pouze v disturbovaných urbánních biotopech na okrajích lidských sídel a v okolí zemědělských družstev s trvalou přítomností hnojišť. Díky požadavkům druhu na blokováná stadia sukcese je konkrétní místo ve většině případů osídleno pouze krátkodobě v závislosti na míře disturbance stanoviště. Chocholouši obvykle kolonizují prostředí velkoplošných stavebních prací (např. výstavbu sídlišť, průmyslových zón a nákupních center) a po určité době v souvislosti se stárnutím a zarůstáním z obývaného stanoviště zmizí.

Z důvodu nedostatku aktuálních dat o rozšíření chocholoušů v regionu střední Moravy jsem v letošním roce mapoval hnízdní výskyt chocholoušů v Hornomoravském úvalu. Projekt pod patronací MOS byl finančně podpořen Českým svazem ochránců přírody v rámci programu Ochrana biodiverzity.

Během realizace projektu (41 mapovacích dnů, od 1. 1. do 31. 8. 2013) jsem v Hornomoravském úvalu našel celkem 10 lokalit s hnízdním výskytem chocholoušů obecných o celkovém počtu 13–18 hnízdních párů. Nejvýznamnější známé hnízdní populace se v současnosti nacházejí v Prostějově (min. 5 párů) a Uničově (min. 3 páry). V zemědělské krajině byl hnízdní výskyt chocholoušů doložen pouze v okolí zemědělských družstev na okrajích obcí Troubky (minimálně 3 páry) a Krčmaň (1 hnízdní pár).

Celkem jsem dohledal dvě pozemní hnízda chocholoušů v okolí nákupní zóny Čechovice na okraji Prostějova (jedno pod nízkou zakrslou mochnou křovitou 1 m od frekventované vozovky, druhé v řídkém zapleveleném trávníku 3 m od chodníku, obě 29. 6.) a jedno hnízdo u kruhového objezdu v Uničově (pod zakrslým neurčeným keřovým porostem 1 m od silnice, 15. 6.).

Úspěšná hnízdění byla prokázána v okolí nákupní zóny Čechovice na okraji Prostějova (pozorování vyvedených mláďat ze dvou hnízd 19. 5. a 3. 7.), v areálu nemocnice Prostějov (pozorování čerstvě vyvedených mláďat 19. 5.), v okolí kruhového objezdu v Uničově (jedna vyvedená rodina 11. 8.) a v areálu průmyslové zóny na severním okraji Uničova (jedna vyvedená rodina 11. 8.). Dále jsem pozoroval přinášet rodiče potravu na hnízdo u zemědělského družstva v obci Krčmaň (8. 5.).

Mimo mnou navštívených lokalit v hnízdní době (27. 4.) slyšel jednoho zpívajícího samce chocholouše na přerovském nádraží J. Chytil.

Za nejvýznamnější rizikový faktor ohrožující městské hnízdící chocholouše považuji na základě závěrů z terénních pozorování příliš časté kosení trávníků (frekvence sečení nižší než tři týdny). Rodiče do vyšších travních porostů odvádí dosud nezletlá mláďata chocholoušů ze všech typů urbánních hnízdišť (jak ze zakrslých

okrasných keřů u silnic, tak i z plochých střech) a mláďata se v tomto rizikovém stanovišti ukrývají minimálně pět dnů nutných k dosažení vzletnosti.

Výsledky mapování budou poskytnuty k dalšímu zpracování Agentuře ochrany přírody a krajiny a České společnosti ornitologické.

Závěrem bych chtěl zopakovat výzvu k publikování všech pozorování chocholoušů (více info na <http://www.mos-cso.cz/cz/vyzkum/chocholousi>). Velmi cenné jsou i údaje o historickém rozšíření chocholoušů a přibližné době vymizení (či kolonizace) z konkrétních lokalit výskytu.

Libor Praus, e-mail: libor.praus@gmail.com

Za tajemstvím sousedů

Píše se středa 12. 6. 2013. Letní podvečer se pomalu rozlévá do prohrátých městských ulic. Přicházím před obchodní dům Senimo v Olomouci, kde už postává několik zájemců o své sousedy. Konečně odbíjí půl osmá a já přehlížím dav účastníků, je nás něco přes patnáct. Rozdávám poslední zbytky propagačních materiálů o rorýsech a netopýrech. Začínám krátkým úvodem o tom, jak tento „beznohý“ letec vypadá, co mu chutná a s kým si ho můžeme splést. Nezapomínám představit projekt „Pod jednou střechou“. Přesouvám se o pár desítek metrů dál, mezi dva panelové domy, které jsou rájem rorýsů. Povídám o problémech se zateplováním, ale ruší nás „sekač“ trávníků a ve vzduchu nad hlavou nám křičí svištěcí rorýsi. Čas od času některý zaletí do větracího otvoru, jiní pouze naletují na budovu. Mezi lidmi koluje několik dalekohledů a všichni si užívají pohled na naše bezstarostné opeřené sousedy. Zakoušíme i stinnou stránku mapování – tlupa pozorovatelů vzbudila zájem u neopeřených sousedů – nicméně tohle je při této činnosti běžné. Posouváme se kousek dále do zástavby předválečných činžáků, kde rorýsi s oblibou hnízdí v podstřeší. Bohužel, na mém oblíbeném dvorku je množství hnízdících párů stále nižší, neboť se zde každoročně zateplí několik nových domů. Ale i přesto to, to tu rorýsi žije. Sluníčko se kloní k obzoru, a tak vedu lidi k domu, ve kterém bydlí netopýři rezaví. Zatím se jim ale ven moc nechce. Vytahuju aspoň svou plastovou hračku, abychom si mohli netopýra z blízka prohlédnout. Má velký úspěch. Navštívujeme ještě jeden dvorek a zastavujeme se na mostě přes řeku Moravu. Již nastal netopýří čas – můžeme si ještě prohlížet hejno lovicích netopýřů rezavých. Lidé si zkusí hrát s batdetektorem a i díky tomu si můžeme vysvětlit principy Dopplerova efektu. Pomalu přichází tma, stojíme na lávce přes Mlýnský potok a posloucháme netopýra vodního, jak loví hmyz z vodní hladiny. Oficiálně ukončuji exkurzi, ale ještě několik vytrvalců se mnou prochází celé Bezručovy sady. Z dalších netopýřů zaznamenáváme ještě dva „Pipoušky“ (netopýry hvízdavé) a samozřejmě několik netopýřů rezavých. A když se neozývá netopýr, detektor umí zachytit i mnohé další zvuky – projíždějící auto, klíče, anebo třeba pouliční osvětlení. Ještě chvíli debatujeme u tržnice a okolo jedenácté hodiny se rozcházíme...

Katka Ševčíková, e-mail: sevcikovaka@seznam.cz

Komiks

MOUĎA Letí na výlet

Tak - kudy to vezmu do Haže?

Prátelá, mizím do teplých krajů!

Tak už se zas chystáš na cestu, jo?

Bude vám po tobě smutno! A dávej na sebe pozor!

Tak jsem tady, aspoň se konečně nasmějím.

Támhleta moucha vypadá obzvlášť tučně!

Tady se to nějak Lepí!

To je konec!

Někteří Lidé mají zvláštní zaměstnání. Nadělají z nás konzervy.

Další' nebožák

Tady mají další' pasti.

To, co se mi stalo, to mi doma určitě neuvěří!

Tak leťte, ptáčkové, do svéta.

Někteří ještě pájdou zachránit!

Už zas jsem někomu sedl na Lap

© Katka Ševčíková

Zachránění (?) ledňácci

Dne 9. 8. 2013 došlo při terénních úpravách k nechtěnému odkrytí hnízdní nory ledňáčků říčních. Hnízdní nora se nacházela v umělém břehu vytvořeném při úpravě terénu pro stavbu rodinného domu. Břeh byl vytvořen v předchozím roce, ledňáčky byl obsazen letos. Majitelé pozemku hnízdění nezaregistrovali, a tak byla nora při dalších terénních úpravách staveniště neúmyslně odkryta bagrem. Lokalita se nachází v ulici Pod Křivým v Hranicích na Moravě, v bezprostřední blízkosti je vodní plocha Pískáč, tok řeky Bečvy je ve vzdálenosti cca 400–500 m.

Mláďata byla posléze dovezena na záchrannou stanici Ornis, přičemž jejich návrat na původní lokalitu nebyl možný. Všech sedm mláďat tak bylo umístěno do papírové krabice, shora zakryté, z boku byl vyříznutý otvor simulující vletový otvor do ledňáččí nory. Ten byl směřován (a zároveň zaslepen) do přiloženého akvária. Krmení ledňáčků bylo od prvního dne přijetí bezproblémové, krmení byli kousky ryb (plotice, okoun). Také trávení i vyměšování probíhalo bezproblémově, trus byl vystřikován směrem k vletovému otvoru. Mláďata dobře prospívala, peří dorůstalo poměrně rychle a již 16. 8. byla plně schopná letu (ověřeno při krmení a nechtěném úletu jednoho ptáka).

Po intenzivních konzultacích s Mgr. Pavlem Čechem ohledně dalšího postupu byli kontaktováni spolupracovníci na celé Moravě s dotazem, jestli nemají k dispozici hnízdo ledňáčků se zhruba stejně starými mláďaty, případně s mláďaty čerstvě vyvedenými. Veškeré zjišťování bylo bohužel negativní, proto bylo přistoupeno k vypuštění mláďat volně do přírody. Vybrána byla lokalita v bezprostřední blízkosti ornitologické stanice v Přerově u tzv. lávky U tenisu (49°27'29.188" s. š., 17°27'50.397" v. d.). Jedná se o místo na řece Bečvě s pravidelným výskytem ledňáčků a hojným výskytem všech věkových a délkových kategorií ryb.

Dne 18. 8. byla mláďata vypuštěna. Všech 7 mláďat bylo okroužkováno a vloženo do ráno instalované odchovné krabice v pravém břehu Bečvy. První jedinec vylétl prakticky ihned, do 1 min. po opuštění místa; další 4 potom cca 20 min. později. Všechny lety bez problémů, 2 ptáci dokonce hned napoprvé přeletěli celý tok Bečvy na druhý břeh. Problémy mláďatům působilo zpočátku trochu přistávání na větvičky. Ozývají se sporadicky, již ne "vrčení" hladových mláďat, ale pouze drsný jednoslabičný skřek.

Následující den již nebylo v krabici žádné mláďe. Ráno mezi 9:00 a 9:30 hod. pozoroval J. Polčák v nejbližším okolí na keřích/roślinách 6–7 mláďat, během této doby byl zjištěn 4–5 × pokus o lov, 1 × byl pozorován letící ledňáček s rybkou v zobáku. Stejný den odpoledne, mezi 15:30 a 16:15 hod. pozoroval autor článku min. 4 × pokus o lov rybek (neúspěšný), pozorovány byly celkem 4 ex. Ke konci pozorování odletěla 2 mláďata asi 300 m proti proudu Bečvy. Let byl bezproblémový, k nerozeznání od dospělých ptáků, dosedání na větvičky jisté. Ptáci instinktivně dosedají i na správnou výšku na větvičky, dvakrát pozorován 1 ex. při sezení na kameni přímo na břehu řeky.

Nezbývá než doufat, že tento nevšední pokus o záchranu létajících drahokamů bude úspěšný. Třeba se nám v sítích při odchytu alespoň jedno z těchto mláďat podaří odchytit, a zdokumentovat tak přežití takto vypuštěných ptáků.

Video s krmením mláďat si můžete prohlédnout na videokanálu MOS na YouTube na <http://youtu.be/mc3evU7cil4>.

Josef Chytil, e-mail: chytil@prerovmuzeum.cz

Pendolino je i na odkalištích Prechezy

Trochu bláznivý titulek. Nicméně pravdivý. Populární „rychlouk“ italského výrobce dostal své jméno po jednom zajímavém ptáčkoví. Italské slovo pendolino se totiž do češtiny dá přeložit jako moudivláček lužní. Hnízdění moudivláčka lužního bylo na odkalištích Prechezy bezpečně prokázáno členy MOS, takže nadpis je pravdou pravdoucí.

Moudivláček je malý ptáček, mnohem menší než vrabec. Jeho průměrná hmotnost je pouhých 10 gramů. Jeho vzhled upoutá každého. Dospělí ptáci mají šedou hlavu, na které je výrazně černá skvrna táhnoucí se přes oči a čelo. U samečků je mnohem rozsáhlejší než u samiček, mladí ptáci ji nejprve nemají vůbec, postupně se však objeví i u nich. Břicho je zbarveno krémově žlutě, záda jsou kaštanově hnědá, křídla a ocas šedý s černou a bílou proužkovitou kresbou.

Ještě na počátku minulého století byl na našem území nesmírně vzácný. Na střední Moravě bylo jeho hnízdění prokázáno v roce 1931. Není divu, že když naši předchůdci v roce 1932 založili Moravský ornitologický spolek, vybrali si jako jeho symbol moudivláčka lužního u hnízda. Proč u hnízda? Protože jeho hnízdo je jedním z nejpozoruhodnějších a nejelegantnějších staveb ptačí říše.

V přírodě se s moudivláčkem lužním setkáme nejdříve na přelomu března a dubna. To se ptáci vrací ze zimovišť, která, jak víme na základě kroužkování, leží především v severní a střední Itálii a v jižní Francii. Nejprve se objevují samečci a okamžitě začínají se stavbou hnízda. To bývá nejčastěji na bříze, vrbě, olši nebo topolu v blízkosti vody. Bývá různě vysoko, nejčastěji kolem pěti metrů nad zemí. Nejprve si moudivláček splete až 30 cm dlouhé závěsné „lano“ z lýkových vláken divokého chmelu a kopřiv. Z podobného materiálu vzniká i výtuzná kostra hnízda, které má vakovitý tvar. Výška hnízda bývá kolem 16 cm a šířka kolem 11 cm. Během stavby sameček neúnavně zpívá a ozývá se, aby o něm věděly přilétávající samičky. Pokud nějakou zaujme, pokračují ve stavbě spolu. Je potřeba vyrobit stěny hnízda. Ty jsou složeny z nažek topolů nebo vrb. Nažka je semeno, které je obvykle nějakým způsobem přizpůsobeno k přenesení dál od mateřské rostliny. Typickým příkladem může být semínko pampelišky na „padáčku“ a také topolové chmýří, které známe z chuchvalců poletujících všude, často i v bytech. Opravdu mistrovské stavby mívají i jeden nebo více rukávcových vstupů. Samec rád založí více hnízd a dostavbu nechá často na přilákaných samičkách. Jsou známy i samičky, které to táhnou s více samečky. Tak to holt u moudivláčků, a nejen u nich,

prostě je. Stavba hnízda trvá kolem 20 dnů. Stromy se za tuto dobu olistí natolik, že o většině hnízd se ornitologové dovědí až na podzim, kdy jsou stromy holé. Jedna věc je jistá. Moudivláčci nemají mořskou nemoc. Kdo někdy viděl, co dělá visící hnízdo ve větru, i to, jak do něj dokážou dospělí ptáci s naprostou jistotou a na první pokus vletět, ten může jen tiše žasnout.

Samička snáší 5 až 8 vajec, ze kterých se mláďata vylíhnou zhruba po 12 až 15 dnech. Dalších zhruba 22 dní je rodiče krmí pavouky, brouky, hmyzími vajíčky a housenkami. I po opuštění hnízda se rodinka často několik týdnů zdržuje poblíž. Takové rodinné setkání je zachyceno i na videu na http://youtu.be/m_BloUI32CY. Na konci července se začínají objevovat v rákosinách velká hejna moudivláčků, kteří tam hledají potravu, aby se řádně vykrmili před odletem na jih. V průběhu září a na počátku října se ptáci stěhují do zimovišť.

Mláďata dospívají až ve dvou letech. Nejdelší prokázaný věk u našeho moudivláčka je necelých 8 let. Takže, až pojedete kolem Pendolino, doufám, že se vám místo obvyklého, že „mu někde u Polomi zamrzly CD romy“ vybavíte našeho ptačího souseda a mistra stavitele.

Adolf Goebel, e-mail: goebel@mos-cso.cz

Přátelé rorýsů

Do motivačního programu České společnosti ornitologické s názvem „Přátelé rorýsů“ se může zapojit každý, kdo aktivním způsobem přispívá k ochraně stávajících nebo vytváření nových hnízdišť rorýsů. V letošním roce bylo v rámci projektu „Pod jednou střechou“ v Olomouckém a Zlínském kraji zatím oceněno certifikátem a pamětní plakétou devět nových „Přátel rorýsů“. Škála oceněných je skutečně pestrá – od odborných pracovišť, přes úřady státní správy až po ty, kterým je tento program primárně určen, tedy nadšené zájemce z řad veřejnosti, kterým není problematika ohrožení synantropních druhů lhostejná. Všechny oceněné najdete spolu s popisem a fotografiemi konkrétních realizací na stránkách www.rorysi.cz (pod odkazem loga „Přátelé rorýsů“), zároveň jsou zde uvedeny i konkrétní příklady dobré praxe při realizacích stavebních úprav na různých typech domů. Tyto stránky se snažíme dále rozšiřovat – pokud tedy víte o zajímavých realizacích staveb týkajících se rorýsů, jiříček nebo kavek, budeme velmi vděční za poslání informace a případných fotografií na adresu tosenovsky@birdlife.cz. A samozřejmě pokud jste i Vy vyvěsili budku pro rorýse (případně netopýry) nebo se jinak zasloužili o zvyšování hnízdních příležitostí chráněných druhů ptáků na budovách, pak i Vám patří plaketa „Přátelé rorýsů“! V tomto případě také napište na uvedenou adresu nebo na poštovní adresu MOS. Budeme velmi rádi, pokud se do tohoto motivačního programu zapojíte a půjdete příkladem dalším lidem v soužití s těmito našimi milými sousedy „pod jednou střechou“.

Evžen Tošenovský, e-mail: tosenovsky@birdlife.cz

„Pod jednou střechou“ v roce 2013

V letošním roce opět pokračovaly aktivity projektu „Pod jednou střechou“ zaměřeného na ochranu rorýsů, netopýrů, jiříček a dalších synantropních druhů. Bohužel byl letošní rok vzhledem k výjimečným klimatickým podmínkám k těmto druhům více než nepříznivý – především v Čechách bylo hnízdění oproti minulým roků nejen značně posunutě (téměř o měsíc), ale také zredukované o minimálně padesát procent! Z toho důvodu bylo také značně problematické mapování nových hnízdišť a z metodologického hlediska i přístup k novým záznamům z letošního roku. Přesto děkujeme všem aktivním mapovatelům, kteří opět přispěli mnoha novými záznamy do databáze hnízdišť na www.rorysi.cz a databáze úkrytů netopýrů našich kolegů z České společnosti pro ochranu netopýrů (www.ceson.org). Letošní záznamy ale bude nutné daleko pečlivěji prověřit v následujících letech – tam, kde letos hnízdilo jen několik párů, může v příznivějších letech být rorýsů násobně více a ne všechny negativní záznamy z letošního roku mohou být z hlediska stavebních rekonstrukcí „bezpečné“ (alespoň pro rorýse a netopýry). Od letošního roku je navíc možné v původně pouze „rorýsí“ databázi zaznamenávat také hnízdiště jiříček a kavek. Metodické postupy jsou v těchto případech velmi podobné jako u rorýsů, konkrétní metodika pro tyto druhy je volně dostupná na rorysi.cz. Pokud jste se dosud do mapování nezapojili, je možné se kdykoliv jednoduše registrovat na našich „rorýsích“ stránkách, nebo pokud máte třeba jen jednotlivá pozorování a chcete zajistit, že o té „Vaší“ kolonii se ví, stačí napsat upozornění na tosenovsky@birdlife.cz (o vložení záznamu do databáze se již po ověření postaráme). I tyto jednotlivé údaje jsou velmi důležité pro praktickou ochranu hnízdišť – postupně se stále více úředníků státní správy (OŽP a stavebních úřadů), projektantů a stavebníků při přípravě rekonstrukcí i vlastní stavbě spoléhá právě na podklady z „rorýsí databáze“.

Evžen Tošenovský

Pozvánka na poslední letošní exkurze MOS

Copak létá v rozáriu?

Sraz v pátek 1. 11. 2013 v 16:00 hodin u brány olomouckého rozária (naproti S-klubu). Komentovaná procházka rozáriem. Prostřeme ptačí stůl v našem krmítku, podle individuálního zájmu můžeme počkat do setmění a pokusit se zjistit přítomnost sov. Vycházku povede Katka Ševčíková (tel.: 776 746 980, e-mail: sevcikovaka@seznam.cz).

Ornitologická exkurze za ptáky Tovačovských rybníků

Odjezd linkového autobusu v sobotu 9. 11. 2013 v 10:00 hodin z autobusového nádraží Přerov (stanoviště č. 16), sraz u sádek v Tovačově v 10:50 hodin. Zájemci se mohou k exkurzi připojit i později přímo na hrázi rybníka. Mimo obvyklých dru-

hů by měly být k vidění také severské druhy ptáků na tahu. Za špatného počasí se exkurze nekoná. Předpokládá se i návštěva štěrkopískovny v Anníně (Donbas). Exkurzi povedou Adolf Goebel a Jiří Šafránek (tel.: 776 064 743, 606 324 763, e-mail: goebel@mos-cso.cz, mosprerov@seznam.cz).

Vánoční setkání ornitologů na Ornisu

Ve čtvrtek 19. 12. 2013 od 17:00 proběhne tradiční vánoční setkání nejen středomoravských ornitologů a přátel v budově Ornisu (Bezručova 10, Přerov). Součástí setkání bude přírodovědně cestovatelská přednáška Lucie Turčokové „Bali“. Následovat bude neformální posezení s možností promítání vlastních fotek. Další podrobnosti najdete v předstihu na webu MOS a Ornis – www.mos-cso.cz a www.ornis.cz.

Dr. Jiljí Sitko sedmdesátiletý

RNDr. Jiljí Sitko, CSc. se narodil v roce 1943 ve Zlíně. Celý život zasvětil ornitologii, zejména je neodmyslitelně spjat s MOS a přerovskou ornitologickou stanicí, z které se mu podařilo vybudovat významné ornitologické pracoviště. Publikoval velké množství odborných prací, převážně v ornitologii a parazitologii.

Na následujících stránkách vám přinášíme rozhovor, který vznikl při příležitosti jeho životního jubilea na konci září tohoto roku.

❖ Jak dlouho se věnujete ornitologii a co Vás k ní přivedlo?

Příroda mě zajímala od dětství. Na ZŠ v Napajedlích, jsme měli výbornou učitelku biologie, paní Věru Libíčkovou. Ta dokázala v dětech vzbudit zájem o přírodu. Škola byla dobře vybavena učebními pomůckami a velkou knihovnou. V ní byl také časopis „Československý ornitolog“. Tak jsem se dověděl o existenci MOS a stanice v Přerově. Od roku 1955 jsem jezdil na exkurze pořádané MOS a na nich jsem se seznámil s F. Ginterem a dalšími ornitology.

❖ Jak vzpomínáte na svá vysokoškolská studia?

V roce 1960 bylo možné studovat na Masarykově univerzitě v Brně učitelský obor biologie-chemie s tím, že nejlepší studenti mohli od třetího ročníku současně studovat odbornou biologii. Státní zkoušky jsme dělali z biologie, chemie, pedagogiky obou oborů a zoologie. Výhodou byla lepší možnost uplatnění – učitelské nebo odborné. Zájem o studium byl velký, hlásilo se více než 200 studentů a přijali 25, obě specializace nás studovalo jen 6.

Během studia jsme měli hodně praxe. V zimním semestru prvního ročníku byly v sobotu exkurze (do terénu mineralogické a geologické; do výrobních závodů chemické). V letním semestru začaly botanické a zoologické exkurze. Na konci semestru byla 14 denní exkurze. O prázdninách jsme měli povinnou měsíční praxi, střídavě na biologickém pracovišti a v chemických provozech. Exkurze a praxe

jsme měli až do třetího ročníku. Při těchto akcích jsme se sžili mezi sebou a s vy-
učujícími, zažili množství veselých příhod a navázali přátelské styky na celý život.

Chtěl jsem studovat ornitologii, na katedře zoologie ale nepracoval vertebrato-
log. Mohli jsme studovat entomologii, hydrobiologii, parazitologii a fyziologii ži-
vočichů. Abych studoval obor související s ornitologií, vybral jsem si parazity ptá-
ků. Z vodních ptáků byl nejhodnější ravec chechtavý, tak jsem zkoumal jeho parazity.
V roce 1965 jsem ukončil studium, po třech letech obhajoval doktorát. Dokto-
randské studium (aspiranturu) mně zaměstnavatel povolil až od roku 1986.

❖ **Jaký byl začátek vaší vědecké kariéry?**

V pátém ročníku studia mě na ornitologické konferenci v Brně představil doc. K.
Hudec akademiku B. Ryšavému, který mi nabídl místo stipendisty na Parazitolo-
gickém ústavu ČSAV v Praze. K mému překvapení byl přijímací pohovor těžší než
státní zkouška. V komisi byli tři akademici a dva doktoři věd. Při tom pracovní po-
měr jsem měl na dva měsíce. Po vojně jsem se vrátil zpět a pracovní poměr mně
prodlužovali vždy o dva měsíce. V roce 1965 nebyla šance získat v Praze byt, čeka-
cí doba byla více než 20 let. Tak jsem přešel na místo ornitologa na katedře Mezi-
národního biologického programu Mendlovy univerzity v Brně. Po několika letech
mi změnili pracovní náplň na sběr zoologického materiálu, jeho třídění a předává-
ní dál specialistům k vědeckému zpracování. Nebyl zde prostor na tvůrčí práci, a
tak jsem se přihlásil na konkurz do ornitologické stanice v Přerově.

❖ **Jak vzpomínáte na léta strávená na ornitologické stanici?**

Při nástupu jsem nepočítal, že budu dlouhá léta budovat stanici, sbírky a knihov-
nu. Po nástupu v roce 1971 byla nejdůležitější její oprava, nefungovalo topení, vo-
da ani elektřina. To se podařilo během půl roku, pro veřejnost jsme stanici otevře-
li v dubnu 1972 a při té příležitosti uspořádali celostátní ornitologickou konferen-
ci. V tomto roce začalo město budovat za stanici přírodní koupaliště. Těžká auta
vyvážela zeminu a jezdila několik metrů od budovy. Otřesy uvolnily trámy, které
zetlely po zatékání do střechy poškozené v roce 1944 při bombardování Přerova.
Strop se začal propadat. Díky předchozí činnosti F. Gintera byli pracovníci měst-
ského úřadu hrdí na to, že je v Přerově jediné ornitologické pracoviště v republice.
Přidělili nám prostředky na stavbu nové expozice. S amatérskými ornitology jsme
ji realizovali v roce 1975. Postavili jsme ji rychle, a tak nám navrhli na Městském
úřadě stavbu nové stanice. Okresní orgány záměr podpořily za podmínky, že po-
stavíme také biologickou stanici. Stavba areálu začala v roce 1981 a byla dokonče-
na až v roce 1986. Jen naše budova měla projektovou hodnotu 2 miliony (součas-
ných nejméně 20 mil.). Z toho jsme museli ušetřit 1/3 prostředků brigádnickou
prací. Přerovští občané a ornitologové zdarma odpracovali více než 60 tisíc hodin!
Biologická stanice, jejíž součástí byla kotelna pro oba objekty, byla vynucenou in-
vesticí. Na ornitologické stanici se nedalo topit, avšak stavba kotelny dostala
přednost před rekonstrukcí přerovské nemocnice!

V tomto období mi velmi pomáhal amatérský ornitolog František Hejl. Jako důchodce nastoupil na stanici jako domovník. Byl výborný terénní ornitolog, 40 let pracoval v ČSO a MOS. Díky jeho kontaktům se podařilo koupit 15 sbírek ptáků a 11 knihoven od soukromých sběratelů z celé republiky. F. Hejl získal mnoho významných dokladů o výskytu ptáků převodem ze škol Moravy. Služebním autem se řidičem objížděl kabinety škol déle než tři roky.

Práce v parazitologii přinesla i některá zajímavá fakta pro ornitologii. Např. studiem výskytu parazitů u racka chechtavého jsem zjistil, že se radikálně změnila jeho potrava. V současné době se v ní téměř nevyskytují žížaly, vodní hmyz a drobné ryby (zmizeli parazité, kteří se v těchto živočiších vyvíjí). To může být jedním z důvodů radikálního snížení početnosti racků – touto potravou jsou živena hlavně mláďata těsně po vylíhnutí. Druhým zajímavým zjištěním jsou velké rozdíly ve složení fauny parazitů u kosa černého. U lesní populace se vyskytuje více než 30 druhů parazitů a napadení je téměř stoprocentní. U městské populace se vyskytuje kolem 10 druhů a napadení nedosahuje ani 50 %. Souvisí to se změnou potravy. Ve městech se kos živí jen žížalami, jiné živočichy nemá možnost na udržovaných trávnících ulovit. Potrava lesní populace je různorodá, jsou v ní měkkýši, hmyz ale také pulci žab a drobné ryby.

❖ **Na které profesní období vzpomínáte nejraději?**

Na budování stanice, sbírek a knihovny. Nebyla to odborná práce, ale hned byly vidět výsledky – nová budova, rozrůstající se knihovna a sbírky. Odborně zajímavé období pro mě začalo teprve po roce 1989. Získal jsem tři granty, publikoval sto prací o parazitech ptáků v angličtině, popsal nejméně 200 nových nálezů parazitů z ptáků. Soupisy jsem publikoval ve Fauně ČR – Ptáci. Využil jsem cenný materiál z uhynulých ptáků na Stanicích pro záchranu živočichů.

❖ **Pracoval jste s mládeží...**

Hned po nástupu na stanici jsem pochopil, že není šance v ornitologii něco vytvořit bez mladých. Založil jsem ornitologický kroužek, který pracuje dosud. Mezi prvními členy byli dnes známí moravští ornitologové J. Chytil, M. Dvorský a P. Šálek.

Další akcí pro mládež byly týdenní kurzy ornitologie pro začátečníky a pokročilé. Pořádali jsme je začátkem prázdnin. Dopoledne bylo praktické poznávání ptáků v terénu nebo ve sbírkách, odpoledne přednášky. Součástí kurzu byly dvě celodenní exkurze – za lesními ptáky do Hostýnských vrchů a za vodními ptáky na Lednické rybníky. Lektory byli zkušení členové výboru MOS – RNDr. S. Svoboda, F. Ginter, F. Hejl a akademický malíř V. Kozák.

Významnou akcí pro mladé kroužkovatele byl odchyt ptáků v Záhlinicích v rámci „Akce Balt“. Pod vedením zkušených kroužkovatelů jsme chytali ptáky 10 týdnů na jarním a 15 na podzimním tahu. Ročně jsme kroužkovali 2,5–3 tis. ptáků. Akce se zúčastnili mladí ornitologové z celé republiky; byla pro ně atraktivní, každý účastník měl zaplacenou cestu a dostal stravné.

❖ **Příroda se mění – jak tyto změny vnímáte?**

Jako většina lidí, kteří mají rádi přírodu, negativně. Třeba v Záhlinicích rybáři zlikvidovali většinu porostů vodních rostlin a období, kdy zde hnízdilo až 100 párů potápek, desítky slípek, bukáčků a různé druhy kachen, je pryč. Zmizela kolonie 5 tis. párů racka chechtavého, zůstalo jen několik desítek ptáků, ze 100 párů čejky chokolaté zůstali jen jednotliví ptáci. Stejně tak se zmenšily i protahující populace drobných ptáků (rákosníků, hýlů), vzácnými se stali tuhýci obecní, lindušky a bramborníčci. Pozitivní je hnízdění orlů mořských, hus velkých a rybáků obecných.

❖ **Máte nějakou oblíbenou skupinu ptáků nebo parazitů?**

Vždy mě přitahovali pěvci a z parazitů motolice.

❖ **Máte nějaký vzkaz pro členy MOS?**

Bylo by třeba prohloubit spolupráci mezi členy MOS a pracovníky ornitologické stanice. Přineslo by to výhody oběma stranám. Dále by bylo třeba obnovit obrovský entuziasmus, jaký vyvolal mezi přerovskými občany F. Ginter. Neměl kolem sebe žádné ornitology, přesto postavil stanici a založil MOS. Zdeněk Šulc, ředitel přerovského pivovaru, realizoval stavbu stanice, zajistil výrobu kroužků. Říkával: „Já nepoznám ptáky, ale zajímá mě ornitologie a jsem pro ni ochoten pracovat“. Stejně jako JUDr. Jindřich Lančík, zeť majitele bývalých přerovských strojírén, který hovořil pěti světovými jazyky. Zdarma vyřizoval veškerou korespondenci a dělal překlady pro „Československý ornitolog“. Oba s F. Ginterem podepsali směnku, díky tomu byla postavena ornitologická stanice. Terezie Hrubá měla u parku Michalov továrnu na výrobu cukrovínek. Ročně dávala 5–10 tisíc Kčs na vydávání časopisu Československý ornitolog. Až do své smrti v osmdesátých letech se účastnila společně s manželem všech schůzí a konferencí MOS. Mnoho dalších amatérů se podílelo na práci stanice i spolku. Ornitologie je zajímala a byli ochotni investovat do ní čas i nemalé prostředky. Bohužel takový schopný organizátor, jako byl F. Ginter, se rodí jednou za mnoho let.

Děkujeme za vlídné přijetí a čas, který jste si na nás našel. Přejeme Vám hodně štěstí, pevné zdraví a neutuchající elán při další odborné práci!

*Ptali se Jaroslav Koleček, Libor Praus, Jindřich Sedláček, Kateřina Ševčíková a Jan Vidlař
Rozhovor připravil Jaroslav Koleček, e-mail: j.kolecek@gmail.com*

Moudivláček – zpravodaj Moravského ornitologického spolku – středomoravské pobočky ČSO. Zpravodaj pro členy a příznivce MOS – smp ČSO. Kontakt (adresa pro zasílání příspěvků a korespondence): Bezručova 10, 750 02 Přerov, e-mail: info@mos-cso.cz, www.mos-cso.cz, bankovní spojení: 32434831/0100. Kresby na titulní straně – © Jiří Polčák (moudivláček lužní), © Václav Plšek (orel královský), grafická spolupráce – Jiří Kaláček. Vychází nejméně dvakrát ročně v elektronické podobě a tiskem v nákladu 30 ks. Číslo 2/2013 vyšlo 17. 10. 2013.

Barevná příloha

„Létající drahokam" v noře připomíná spíše ježatou kouli – k článku J. Chytila na str. 5. Foto J. Chytil.

Všechna mláďata v den přijetí – k článku J. Chytila na str. 5. Foto J. Chytil.

Mláďata ledňáčka v den vypuštění – k článku J. Chytila na str. 5. Foto J. Chytil.

Moudivláček lužní – k článku A. Goebela na str. 6. Foto A. Goebel.